

“Тыва Республиканың Чазааның дугайында” Тыва
Республиканың Хоойлузунга өскерилгелер кирир дугайында
ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХООЙЛУЗУ

Дээди Хурал 2000 чылдың декабрь 27-де хүлээн алган

1 чүүл. “Тыва Республиканың Чазааның дугайында” Тыва Республиканың 1995 чылдың май 17-де №250 Хоойлузунга дараазында өскерилгелер кирир:
23-кү чүүлде:
“Тыва Республиканың Долгандыр турар хүрээлелди камгалаарының болгаш байдус курларларының яамызы”;
“Тыва Республиканың Юстиция яамызы”,
“Тыва Республиканың Ылаш ажил-агының талазы-биле күрүне комитети” деп сөстөрүн ап кааптар.
2 чүүл. Бо Хоойлу ону албан езузу-биле парлаан хүнүнден күштүг болуп эгелээр.
Тыва Республиканың Президентизи Ш. ООРЖАК.
Кызыл хоорай № 889
2001 чылдың январь 7.

ШЫН

Ниитилел-политиктиг солун

Солун 1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

№ 3 (16308) ■ 2001 чылдың январь 11, четверг ■ Ат салган шагы 19.30 ■ Садар өртээ 3 рубль.

ТР-НИҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ АЖЫЛАЛБАНЫ

ӨГ-БҮЛЕНИҢ ӨӨРҮШКҮЗҮ — ӨРГЭЭЗИНДЕ

Тыва Республиканың Президентизи-Чазак Баштыңы Ш. Д. Ооржак чаа чүс чылдың эгези 2001 чылдың бир дугаар сургакчылашкынын Барыын-Хемчик кожун биле Ак-Довурак хоорайдан эгелээн. Январь 4-те анаа баргаш, январь 6-га чедир көдээ ажил-агый, улуттүр бүдүрүлгелериниң, социал адырның албан черлериниң 2000 чылда канчаар ажылдаанының анализин кылып, түннелерин үндүргөн. Чаа чүс чылда рынок экономиказының негелделеринге дүүштүр ажил-херекти канчаар организаастаарын, чүнү кылырын тодараткан.

КӨРГҮЗҮГ- ЛЕРИ ЧҮГЭЭРТЭЭН

Ш. Д. Ооржак январь 4-те Кызыл-Мажалыкка чедер бергеш, Барыын-Хемчик кожун чагыргазының удуртукчулары биле учурашкан.

Кожун чагыргазының даргазы И. С. Идам-Сүрүң 2000 чылда барыын-хемчикчилер канчаар ажилдаанының түннелдерин биле таныштырган. Малчылар багай эвес көргүзүлгелерин чедип алган. Шээр, чылгы малдың баш саанын өстүргөн, ылаңгыя хой, ошкунуң сааны он муң хире баш көвүдээн. Коллектив-тиг, арат, хуу ажил-агыйларның мал кыштаглаашкынында белеткелди эрткен чылдардан чүгээр. Четчир мал чөмчөлдөп белеткээп. Кожунуң девискээринде хар чуга чаган. Ылчангаш мал хүр кыштап турар. Чер ажилдакчылары бир гектардан ортумаа-биле 8 центнер дүжүттү ажаан алган. 280 тонна үрэзин шыгжаттыган. Ажил-агыйлар тараазы-биле чөп алган үрэзиниң чоокку үеде дедир эгилдип, үзе санажыр.

Коммунал ажил-агый бүдүрүлгелери, социал адырның албан черлери кышка багай эвес белеткелеринден амгы үеде оларда байдал чогумчалыг. Кожун, суму чагыргалары тулуг ажилдакчыларын салып келген. Аксы-Барлык суурже электри шугумун кириген, ында спорт залын удаас доозар болган оске-даа объектилерин кылган.

Кожун эрткен чылын 4 миллион рубль орулганы кирип алган. Ш. Д. Ооржак анаа четпес деп үнелел берген, улуг кожунуң орулгазы оон хой болурун, ону көвүдөдир дээш эки ажилдаар хүлээлгелерин айткан.

Суурларын шугумузда ажил-иштиң, амыдырал-чуртталганын байдалын Шериг-оол Дизинжикович сонугурап айттырган. 2000 чылда суурларның чурт-такчылары тараа, картофель, погаа аймаадагы багай эвес дүжүдүп алган. Малының баш сааны озун турар. Дон-Терезин суурда чуртталга бажыштары септетинмээн боордан башка, оске ажилдар кылдыгының кожуну даргазы чугаалаан.

Кызыл-Мажалык суурда яды амыдыралдыг 250 хире өг-бүлө турган, оларның биле кандыг ажилды чорутканын Президент айттырган. Социал ажилдакчылар ол өг-бүлөлөргө чедип, ажилдары чорудуп турар деп, допчу, ниити харыыны И. С. Идам-Сүрүң берген. Чогум кандыг адресстигу дуза чедиргенин, олар боттарының амыдыралын септир дээш чүнү кылганын чугаалавааны четтес.

Кем-херек үлгүдешкинилерни кичээлгидеи данкаар артнаан. Кичиниң амы-тыныгы чедер херектер кызырыла-даа, оске кем-херек үлгүдешкинилерни уламчылавынаан, оларга удур демиселди хүн бүрү чорудуп турар.

Ш. Д. Ооржак кожунуң 2000 чылда социал-

экономика хөгжүлдешкини-биле чүгээр деп демделгелер. Малдың баш саанын өстүрер, продуктулуун көвүдөдир дээш хемчеглерни алырынче кожун чагыргазының удуртукчуларының кичээлгидеи ол угландырган. Эттиң, дүктүн ортек-үнеси улгаткан, оларны чөптүг садып-саарар болза, чоң байып, тодуг-догаа чурттаарының бүтү-лө үндешкини бар. Ону боттанды-рарда чүнү кылырынга ол доктаган. Черниң байлаа каттарны, ылаңгыя чыжырганы, хой-биле чыгаш, рынокка садарга, орулганы эвээш эвести бээрин айткан. Оон-биле чергелештир аңаары ажил-агый чугаалаан. Чаа чүс чылда чаа езу-биле ажилдап турган, бергелерни дүргөн ажил эртерин, чоңуң амыдырал-чурттаарына таарымчалыг байдалды тургузарын чугула деп санаан.

ДААРАНЫЛГА ФАБРИКАЗЫН АЖЫТКАН

Трикожа постен хен аймаа даараар дааранылга фабриказы Ак-Довурактың улуг бүдүрүлгелериниң бирээни турган. Рынок экономиказынче шилчелгелерин берге үзүндө акша-консескиң, материалдарың чедипшесинден ол коллектив буурап, продукция бүдүрер, ажилчыларын шалып төлөп бээр арганын чөк болу бергенин-ден 1997 чылда хагдыган. Оон эгелээш фабриканың дериг-херекселдерин алыс-кас-кисек кижилер ыңай-бээр дажыгаш, тоймагаш апарган, сонгалары, хаалгалары бешин чок хос бажың хапсаз артаган. Ол чүгө көгө-бугалар, куштар турлаа болу берген. Хайыраан бүдүрүлгө шак мынчалдыр октагынган, ийи-үш чыл дургузунда ону катап тургузар дугайында чугаа турбаан. Тыва Республиканың Президентизи-ниң 2000 чылда Айыткалында Тываның улуттүр бүдүрүлгелерин хөгжүлдерин опзалап айткан. Ону боттандыры-биле ТР-ниң Улуттүр яамызы (сайды В. О. Ооржак) Ак-Довурактың дааранылга фабриказын катап туткаш, ажилдагы киригеш, күрүне бүдүрүлгези кылыр эгелекчи саналды үндүргөн. Ол деткимчени алган. Фабриканы тудураш акшаландыры берге айттырган. Ону шийит-пирлээри-биле улуг ажилды боджоткен 3 миллион ажыг рубльди алган, тудугну август айда тудуп эгелээн. Фабриканың директоруна ажилдаар күзүлдүг кижилерниң конкурсуун чарлаан. Билдиринишкни киригештерин аразындап тудугу инженер артемин, чаартыкчы бодалдарыг, тура-соруктуг Чечек Доппуновна Сарыгларны директорга шилип алган. Бүдүрүлгени катап тургузарына ажилдаар мергелдиг тудугчуларын, монтажниктерин болган оске-даа ишчилерин кон-

ЧУРУКТАРДА: Ш. Д. Ооржак Ак-Довурактың дааранылга фабриказын ажилдарының торгу жожазын кезип турары; фабриканың даараныкчылары, мурунку одуругда Айлаана Ооржак.

Владимир САВИНХТЫҢ тырттырган чуруктары.

курс езуугаар шилип алган, ажилын чөптүг организаастаан. Чүгө хапсаз артаган улуг бажының кылыр ажилдары хой, парын болган. Орта херектиг тудуг материалдарын, дериг-херекселдерин тып алган, бүтү-лө тудуг-монтаж, саптехник, электри-жидилге, шевсел болган оске-даа ажилдары чар-тып кылган. 2000 чылдың тоңузуңда фабриканың тудуун бүрүң-биле дооскан. Оон аңгыда бүдүрүлгө эргекчү чугула даараны, бажар машиналарын, деригелерин саткан, тургускан. Постер аймаан, хендирлерин болган оске-даа материалдары тып алган. Даараныкчыларын, бажыкчыларын болган оске-даа ажилчыларын хүлээп алган, трикожа постен эр, херээжен улустуң, уругларын иштики, даштыкы хендирлер даараар шенелде ажилды декабрьда чоруткан. Түннел багай эвес болган. Бо бүгү ажилды организаастап чорударына дааранылга фабриказының директору Чечек Сарыглар биче эвес үлүүн кирип турар.

Дааранылга фабриказының байырлыг ажилдышкыны бо чылдың январь 5-те болган. Тыва Республиканың Улуттүр яамызының сайды Валерий Ооржак анаа сос алган, ТР-ниң Президентизи-ниң республиканың чоңуна, Дээди Хуралына Айыткалында улуттүр бүдүрүлгелерин хөгжүлдерин чугула коргон, ону амыдыралга боттандыры-биле дааранылга фабриказын катап тудуп, кыска хуусаада ажилдагы киригеш чү-

гаалаан. Ак-Довурак хоорайның, кожунуң, республиканың социал-экономика хөгжүлдешкини ол моон сонгаар рольдуг болурун айткан.

ТР-ниң Президентизи-Чазак Баштыңы Ш. Д. Ооржактан дааранылга фабриказын ажилдыг, кызыл торгу жожааны кезерин сайып дилээп. Улуттүр яамызының, Ак-Довурак хоорай чагыргазының, фабриканың удуртукчулары-биле кады Шериг-оол Дизинжикович кызыл жожааны кезип, бүдүрүлгени байырлап-ды-биле айткан. Анаа чыылганнар бо болушкуну динииттиг адыш часкаашкыны-биле уткан.

Ш. Д. Ооржак күрүне бүдүрүлгези дааранылга фабриказын ажитканга биле холбаштыр фабрика-ның ажил-ишчилеринге байыр чедирген, чаа чүс чылдың чаа 2001 чылында чедипшесин ажилдаарын оларга күзөөн. Чүгө даараныр эвес, пос, идик кылыр, чазаныр болган оске-даа чехтерин маңаа ажилдар хемчеглерин алырынче чугулазын чугаа-зынга ол айткан.

Чаа ажиттыганы бүдүрүлгениң деригелери, ажил-ижи-биле таныжып, даараныкчылар-биле ол чугаалашкан. Фабрикага 120 киж ажилдаар, ам 45 даараныкчы ажилдап турар. Олар трикожа постен үжөн ажыг улуг улустуң, уругларын кедер иштики, даштыкы хендирлер даараан эгелээн. Даараан хендирин фабриканың залында делгээн. Ш. Д. Ооржак болган бүдүрүлгениң ажилдышкы-

нынга келгенер оларны сонугурап коргон, багай эвес үнелелди берген. Бичин уругларын иштики, даштыкы хендириниң, улуг, бичин чылыг курткаларын (хоректээтериниң) болган оске-даа белең хендириниң өртктерин ой-тавында, шыпары эки болуп турар.

ТР-ниң Улуттүр яамызының сайдыныг дужаа-лы-биле фабрика тудурашкы шылгараан болук ажилчыларга хүндүлөл бижикири, акша шаңгал-дарын тывыскаан.

Чаа фабрика ажил-чорудулазын шуудадып, чаа чүс чылдың продукциязын бүдүрүп кирипкен...

ДАГ-ДУГУН ХӨЙ-БИЛЕ БҮДҮРЕР

Ш. Д. Ооржак “Тыва даг-дугу” комбинаттың рудиниң, даг-транспорт цегинге, үүрмектеп-соктаар комплекзинге, топ септелге мастерскаяныга, арыгала фабриказына барып ажил-чорудулазы-биле танышкан, ажил-ишчилери-биле учуражып, анык чугааны кылган. Даг-транспорт цегин федералдыг инвестиция программасының күсели-биле бирээни 40 тонна, оскези 30 тонна чүктү күдүрүр ийи “БелАЗ”-ты чоокта алган. Президент күчүлүг чаа машиналарын барып коргон, транспортчуларын моон сонгаар чедипшесин ажилдаарына ол улуг деткимче болурун айткан. Ам-даа мындагы машиналар келерин динч-наткан.

(Уланчызы 2-ги арында).

ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржак Чаа чыл таварыштыр Тываның чурттакчыларына байыр чедириниңде тудуг адыры катап тургустунуп эгелээн деп чугаалаанында улуг бадаткал бар. Президент Ш. Д. Ооржак Кызыл хоорайның муруну талакы микрорайонунда Москвская кудумчузуна 106 квартиралыг чаа бажының ажилдышкыныга чоран.

Он ийи чыл мурунда октагынган бо бажының “Жилье” кызыгаарлаттыган харысалгалыг ниитилел (директору В. А. Гавриленко) ажилдагы кириген.

— 2000 чыл биске дыкала берге болду, тудуг материалдарының өртктерин хунуң чыгыы өзүп турду. Бистин ажилчынарымыс дыкала кызып ажилдаан, чамдыкта шалың чок артып турдулар, ыңалза-даа 1997 чылдың денелешки чедип чадап кагдымыс. Бергелер турза-даа, эрткен чылын 17 млн. рубльдин тудуг-монтаж ажилдарын шийтээш алдымыс — деп, Владимир Андреевич ажилдышкыны муруну чарында чугаалады.

Байырлыг езулалдын башкарыкчызы Б. Д. Байыроол ТР-ниң Президентизи Ш. Д. Ооржакка сос берди. Ол бодунуң чугаазына Чаа чыл-биле бүгүдөгө байыр чедирип, 2001 чылдың январь 9-та ажилдагы кириген 106 аал ишти чурттаар оран-сааны тудуп кылган аны-бары мергелдиг тудугчуларынга барып чедирген илердип, оларның кызымак ажил-ижинге бедик үнелелди берген. Президент бодунуң талазында тудугчулардан эңне шылгараанын Чазактын шаңгал-мактаалына, а төлөттиг салымышкыны кириген ажилчын бүрүзүн акша-төгерик-биле деткимче көргүзгөн база дынаткан.

Бистин чурттап турар үеви дыка нарын болгай. Шаандагы ышкан Кызыл хоорайга бир чылда 300-400 аал ишти чурттаар кижилер бажынары ажилдагы кирибей турар. Мында эңне кол айттыргаларын бирээни — чаа бажына чурттаар кижилерин хуваалдады. Бо бажына чурттаар улустун хуваалдазын кылдыр, бир-ле дугаарында, дайынны болгаш күш-ажылдыг хоочуннарын, инвалидтерин, чедимес амыдыралдыг, хой

ажы-төлдүг өг-бүлелерин кичээлгеге алган. Ыңалза-даа анаа чурттаар өг-бүлелерин ниити ээлчегде турар даңзы езуугаар барым-даалап кириерин кичээлгегин төвүңгө хүлээп коргон. Улелге-хуваалда чоруп турда, хоойлу-дурум хажыдышкыны турбаанын хойнун мурунга бистин Президентис чарлап динчнаткан.

Нарын, берге үеде улуг, чараш 106 аал ишти чурттаар бажыны тудуп алган, оон езулуг ээлери болуп, бажын баарын долур айыраң-каас чечектерин тарып ап, арты, бетинде турар уруглар садингине, № 5 школага улелерин көргүзүп, чурттап оран-саанын хумагалыг, камныг болурунча чаа көчүп киригештерин Президент Ш. Д. Ооржак кийгирган.

Чаа бажыны ажилдагы киригештерин төлөттиг улуг-хуузу кириген “Жилье” кызыгаарлаттыган харысалгалыг ниитилелдин директору В. А. Гавриленко чаа чурттагы бажының символикалык дүлгүрүн Президентиз сунуп, тудуга ажилдап турган бригадаларын, муракчыларын аттарын адап, чылгы сөстөрүн чугаалаан. Владимир Андреевични буянныг тудугу деп чугаалап болур, 1999 чылда Чаа чыл бүдүзүндө кызылчыларга 144 аал ишти чурттаар ийи бажыны белек кылдыр тудуп бергенин кым-даа утпаан.

Бажың алганының өмү-нээзинде чаа өргезин чаа чурттакчылары өөрүшкүнүң сөстөрүн тудугчуларга, ТР-ниң Чазаага илереткен сонда, бажыныч моорлап киригеш кызыл жожазын бистин Президентизи Ш. Д. Ооржак адыш часкаашкыны чаа-биле үзе кескен.

Сергей ХЕРТЕК.

Соогу шакта

● РФ-тиң Президентизи В. Путин албан чоруу кылып, Азербайджанда чедер берген. Президент Гейдар Алиев-биле учуражыныктын үзүндө Даг-Карабах айттырып, садыг-экономика херектер харылзаалары калбартырышкы чугулазын чугаалашкан. Түннелде ийи президент парлагла конференциязын эрттирген.

● Хууда керээ езуугаар Алжирге ажилдап турган Россияның 4 хамаатызын билдинмес илгестер олурган. Дораан истен турган, каразыттырган ийи кижини туткан. Россия хамаатыларының мочулерин январь 15-те Москвага экиээр.

● Беш чыл бурунгаар Дагестаның Кизляр, Первомайская суурларына дерзин үлгүдиглерин кылган чечен Салам Радиевич херээп истээри дооступ турар. Удаас ону судка кириер.

● Россия кредиторларын Париж клубуна 10,5 млн. доллар орезиниң хуузу толээр деп, РФ-тиң сан сайды Кудрин дынаткан.

● Бүгү Россияны болган Москваның патриархы Алексий II болган Президент В. Путиниң кадыны Людмила Путина Христо Бурганын торуттугун ху-лунгө холбаштырган байырлаалдар үзүндө уруг-ларга хой язы хевирин белектерин берген.

● Израильдин болган

Палестинаның айыыл чок чорук албаштары месилде-жижикилерин соксадыр талазы-биле дугуржулганы чедип албаан. Иерусалимде хой муң кижилер уурлаанышкыны митингиз дүүп эрткен.

● Приморье крайның эң улуг ГЭС-те хомур-лаш тонгөн. Томск областың коммунал ажил-агый черлериниң кыска белеткел-линиң харысалга чок болганына хамаарышкан кеземче херээп прокуратура оттурган. Омск областың спорт комплекзинге орт үгөн. Ону окуренинге 24 машина хаара туткан, ортуң үгөн чылдагыны электри херекселди соора ажылаанында бооп турар.

(Агентиелдер медээлеринден).

БҮРҮНҮ-БИЛЕ ХҮЛЭЭП АЛЫР

Кызыл хоорай.

ЧЕРНИ ЧЕРЛЕ САТПАЗЫН

Тыва черивисти садып-
саарып, хуужударына, бөдүүн
тыва кижиге болганымда,
удурланар мен. Өске ш-
өөрүнү бө талазы-биле күзөл-
бодалы кандыг ирги, "Шын"
сөдүн дамчыштыр санал-
ооналын чырыдар болза деп
күзедим.

Мартын **САНДАЙ-ООЛ**,
пенсионер.

Кызыл хоорай.

ДЕТКИИР-ДИР МЕН

Кызыл хоорай.

ЭВЕС...

ада-незин азыраар хүдээл-
гесин”
Бистин бо үеисте ук
чүүд-дүсөөгү кезээ болур-
чогуур-бөдө сагыттынмай
турар. Назы четкен уруулар,
ыланга солдар, ада-незинин
азырал, ажалга-тежээл-
зынде артышыаан тура,
несегде-херегелди улам
оскен, ада-незин азыраар
хамаанчок, кырганнарын
тыпкан чүүдү, акаша-мөңгүчү-
бөдө амьдыраксаар, азы-
радычкы хөөнгө алыскаан
бадйалда, оларга хамааты
хүдээлгени, харыскаланы
билдиринериге үстүндө
чүүд дузалаар ужурул.
Мун сонгаар паспорту 16

Эзэ, 14 хар четкен аныяк кижы адыр, ол хоойлду биде таньш, харысаалга деп чүвени билдир ужурулду дээрин угаадыр үе келген.

Устугадыр үш абазч чүгүл мээң бодадларын эвес, чамдык эш-өөрдөрининин, бады чоок кижилерининин Конституция төлөвилелинге хамаарыштыр санад, сүмөлдөйр чүвө. Бодум хуымда, ТР-нин Үндэсин хоойлдузун колдунда чүүлдүгүнү, дөткити турарын ол.

Солагай САЛЧАК,
куш-ажылдын хоочуну.
Кызыл хоорай.

латтыгынжыге дээр күштүгү болур ужуруд. 126 чүүлде муниципалитет тургузгунун баштынын Төлөөкчидеңир хуралын депутаттарынын составындан сонгуур даяр ийгиги пунктуну деткир мен.

Дайын үзсінде, 40 чылдар эгзисиде Берт-Дар сумузунгун даргазы чоран 86 харлыг Самбыл ЧОДУУ.

Ам канчаар, Конституциянын төөлөдөдүн деткир апаар, амьдыралдың аайы-биле хоойлу-дүрүм чарттыгын өскөртүп, ужуру черде ындыг. Амгы Чазакка хоомудалыг чок, пенсияны ай сайында ай түр мен. Президент турар болза, харын эки, улуг эрге-дужаалдыг Москвада даргалар-биле дораан, дорт чугаалажыр эргедип кижн ышкажал. Бистин Президентвис Ш. Д. Ооржактын чалааны-биле РФ-тин Президентизн турган Борис Николаевич Ельцин Тывага келгеш барганы төөгүдүг ужуруткалыг. Улуг Хурал шаандан тура турган, эн чиндиг айтыргалары Улуг Хуралды чыылдыргаш, шиптирпел чоран болгай.

— ТР-ин чоунуун Улуг Хуралын (сөзүлдүгүн) ийгиг чыккынжыг

Тес-Хем кожуудан кезигүүнери Конституцияга комиссиязынга дараазында санал-аналын кирип турар: ТР-ниң Улуг Хуралының депутаттарынын санын 162-ге болдуржар, Хоойлуджулуг палатазының депутаттарын ол-ла 162 кижиниң иштинден берип сугуп алыр, ийи чыл болгаш-ла оларын чартык кезинде ала сугурар. Ынчаар болза бүгү талаазы-биле эптинг, акаш-ландырыш-кында-даа камналгалыг ийик. Ол чуулду ТР-ниң Улуг Хуралынын ийиги чыгыжын кезигүүнериниң ары аждаал киригени ТР-ниң Конституциязынын төлөвдөлдүгү 70-ги чуулду ала кириген турган.

— ТР-ниң Конституциязын төлөвлелиг-биле таныхылга кожуунда уламчыл турар.

Дайчыс ДАМБА-ХУУРАК.

Тес-Хем кожуун

төвөлдөгч хамаарыштыр
бодунуц үзэл-бодалын мын-
чаар илерткен.

Ш. В. Кара-оол чаа Кон-
ституция төвөлдөйлөгч
хамаарыштыр партиялар
болгаш шимчээшкннннннн
удуртукчуларыннннннннн
лук кнржнн, үзэл-бодалын
содушканы дээш четтнр-
гнннннннннннннннннннн

Игорь ДАМЛАК

Маян алам арай деп тыр-
дып киргеш, даңазыке адын
кирип бижиди алтаң, дедир
үңүң чадап каан. Итгилешкен
улуска тырмалдыр иттирип,
көп базышыкны көздүрүлгөш,
көп дүшкөн. Эриг бааргы
кижизер хоокуй авамны
"агаараларың" дүшкөн. ол-а

Социал байдалы кошкак кижилер кожуунда, суурда хөй-даа болза, чон оларны кончут эки билдир. Ындыг өг-бүлениң амыдырал деннели

Осже кожууннарда байдал
база бистен дээредевес деп,
улус-чон чугаалап турар
Пособиени бир айда бээр,

Салбакай ДОРЖУ,
Кызыл-Мажалык суурнун
чурттакчызы.

“АЛЛО, ДЫҢНАП ТУР СИЛЕР БЕ?”

Хандагайты суурнуң уруулар садынга кижиздикчи башкылап, оон эргелекчилеп, Өвүр, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик кожууннарның социал хандырылгга, социал

Социал байдалы кошкак кижилер кожуунда, суурда хөй-даа болза, чон оларны кончут эки билдир. Ындыг өг-бүлениң амыдырал деннели

Осже кожууннарда байдал
база бистен дээредевес деп,
улус-чон чугаалап турар
Пособиени бир айда бээр,

тур мен

Салбакай ДОРЖУ,
Кызыл-Мажалык сууртун
чурттакчызы.

“ЧҮТКҮЛАҮГ ЧОР. УРУУМ”

Мунгаранчыг чагаа

Бүгү назынында
ажы-төлүн азыраар дээш
олут олурбайн ажылдап,
чүрттап келген авам соол-
тыныжынта дээр олары дээш
сагышырыап, бурунгаар
чүткүп чытканы ол.

Ышмак, кызыс коридорга
ооң мага боду тырыап,
кызгадаткан-да болза, мен
бир бир мен авамның сагыш-
сеткили амырдыралдың аар-
берге "коридор" оруунга
кызгадтапмап, ооң тура-соруу
күштүгү артакан "Чүткүлдүгү
чор, уруум" дээн авамның ча-
гыы бүгү назынымда сагын-
дырыг, өөөрөдг болуп артар

Социал байдалы кошкак
кижилер кожуунда, суурда
хөй-даа болза, чон олары
коңчүт эки бирдир Ындыг өгү-
буденин амырдал денинде

Ие-чаштын камгалал төвү

БУЯННЫГ ЧЫРЫК ӨШПЕЗИН

Тыва Республиканын Кадик камгалал яамызынын 2000 чылдың февраль 1-де үндүргөн дугаалык сзугаар ие-чаштын камгалалын күшүлдүрүп, чаа турттугун чаштарын аарыыр база олун хораар чоруун чавырылдырып, сааттыг херээженерге, божуур пазылыг база элэди кыс уругдарга ог-бүлө планнашкылыгын дугайында тайылбыр ажылын чорудуп, медициналык эн-не бурунгаар дериг-херекселдерин, арга-дуржулганын ажыглап, ажалды чорудар сорулга-биле республиканын ийн дугаар божудулга бажынын баазыныга Ие-чаштын камгалал төвүн ачтыкан.

Республиканын ийн дугаар божудулга бажынынга ук төптү ачтыканы дээрге, бир дугаарында, божудулга бажынында эмчи

кадрларын эртем-билишин, улуг арга-дуржулганын база материал-техниктиг баазанын бектик чадазы турарын херечилеп турары ол. Ычанга Ие-чаштын камгалал төвү чүгө кызыл-чыларга эвес, а республиканын чурттагы суур бүрүзүндө дуза дилээн ие-херээженерге ачы-буянын көргүзүп турар.

Ие-чаштын камгалал төвү кадыкшыл байдалы чогулчалыг эвес иштиг херээженерге бектик мергежилдиг эмчилерин дузанын көргүзүп, аарыг илерден салгал дамчаан азы кадык кошкак чаштарын турттуңуп болурунга хамаарыштыр тайылбырны берип, оларын даңзыга тургузуп, ие-чаштын келир үедө кадык дээш улуг ажыды чорудуп турар. Бо бүгү ажыдары топте бактааттыгын 5 ачы бөлүктө тускай эмчи эртемниг хой-хей ажалдакчылар харыылап

турар. Ол дээрге бир дугаарында, диагностика-консультация бөлүмү-дүр. Ачаа хундүскү стационар, тускай кабинет, лаборатордуг албан база перинаталдыг диагностика салбыры хамаарыштыр.

Келир үедө ие-чаштын кадыкшылыгын дугайында бирги диннадылар, көргүзүлгөр моон эгелээр деп болур. Эмчилерин хайгааралыгына турар дээш келген ие-херээженерин кадыкшыл байдалга ажал чымыштыг. Ычанга бо божудулга бажынынын харысалгалыг, ачы-буянын ажыл-ижин билбес кижилер биистин республикада ховар. Мында Тыва-вис-тын бүгү-ле булуннарында

божуур иелер кээп (кожууннарда тускай эртемниг эмчилерин чедишпезинден), азы божууру берге, чаш уругун чыдыны шын эвес болганын кестирип божуур, янзы-бүрү хоочурап аараан берге байдалдыг иелерин төп хулээп ап, эмневишаан, божудуп турар.

Бо удаада ие-чаштын камгалал төвүндө чуртталга деп өндүр сөстүң чаалганын эгези болган чаа турттугун чаштар салбырынын дугайында бижикседим.

Чаа турттугун чаштын баштайгы алгызы, 1-ги минутазы божудулга өрээлден эгелээр. Ачаа не кижини бүгү талазы-биле баш бурунгаар хынал, белеткеп алгаш, тускай эмчи бригадазы манап турар. Бригадада акушер-гинеколог, акушерка, анестезиолог база неонатолог (чаа турттугун уруглар эмчизи) биле сестра-зы, санитарка турар болгаш не болгаш чаш кижиге кадык дуза херегин хайгаарап, үе-шаанда дуза чедиреринге белен болурлар. Ие кижиге эмчилерин дузазы-биле чик-чаагай божуп алганы-биле чергелештир уруглар

эмчилерин ажылы эгелээр. Олар уругун турттугун билек, уругун кадыкшыл байдалын дораан эскерип көрүп, каян уруг шупту унуп келирге, алгырганын, тыганын дораан айттып, тускай шкала Ангар-биле демделээр. 7-8 балл-биле хемчээген чашты "Эки" деп санаар болгаш, амгы үедө ажылап турар кештен кешке деп чаа арга эзугаар незинин иштинге 20 минута чыгыраар. Ол арганы чүгө ажылап турары дээрге, незинин чылыг кешинден чылыгы ап, делегейде чааскан эвес, азы база бар деп чүвени чаш төл дораан эскерин дээш кылар. А не кижиге үедө манаан чаш төлүг бодуна чыгыштыр тудуп, суйбап, чытпап болур. Ол дээрге не кижиге канчаар-даа, аажок улуг өөрүшкү-дүр.

Авазын аа судун эмген чаш төл орлан-шооа, кадыкшырак болур деп чүвени шаанда турга бистин өбелеривис өтүр сөгөл чораянар. Ону төптүн эмчилерин амгы үедө катап ажылап эгелээр. Аа судун эмген уруг белен-селен аарывас, дорууп келгенде, угаан-сарылыг база

мага-бодунун сайзыралы кадык, шыырак болур. Ие кижиге база ол эки салдарлыг, эмчилерин суду дүргөн дүжүчүл, уруг савазы үе-шаанда эки чыгылып, орнугче кирер, уруг биле авазынын аразына ханы харылаа тургустунуп, бот-боттарына ынак болурлар. Бир дугаар божаан иелер чаш уругну караарынын чамдык аргаларын билбес болгулаар, ычанга эмчи сестралары оларга лекция, беседаларны номчуп, тайылбыр ажылын чорудуп турар. Ол ажылы салбырда дээди категорияны эмчи сестралары Р. Самбуу, Р. Монгуш билдирип чорудуп турар.

Бередеп турттугун азы үезинде турттугун кили эвээш уругларны мында тускай өрээлде эмнеп, ажаап, чаш уругну ойлеп турар температуралыг тускай шил кюветтерде хайгаарап турар. Оон аңгыда салбыр килорд бээр тускай дериг-херекселдер, амгы үенин чылыдар, чырыдар столдар, уругну албан-биле тындырар аппарата-биле дериттинген. 1 кил бэзин четпес чашты тындырып, ажаап караактары белен эвес

ажыл. Оларны дүн-хүн дивейн карап, шак санында нинти байдалын хынал, эмчилерин бижип каан эмнерин шактап салыр. Чаш уругун чинге удазын ышкаш дамырынче эмни сыкырттырынга бэзин улуг дуржулга херек дээрзи билдинтир. Бола бүгү чымыштыг, хары-салталыг ажыдары С. Еглан, Э. Адыл-оол, Ч. Хертек, А. Иргит, Л. Адыл-оол оларнын буянын холдары кылып турар. База оларын ол амыр эвес ажылын А. Сандоо, М. Ондар, К. Намажап өөренип ап, эрес-кежес ажылап турары мактасанчыг.

Авалары-биле кады чыдар чаштарны база аңгы эмчи сестралары хайгаараалда алган. Аваларга дузалажып, уругну шын эмчирип ажаарын өөредип, тайылбыр ажылын доктаамал кылып турар эмчи сестраларына Б. Иргит, С. Дамдын, Л. Кужугет, Ч. Куулар, О. Ооржак оларны хамаарыштырып болур. Салбырда хүн бүрүдө ажылап турары нарын дериг-херекселдерин арыг-силит тургузары база бир нарын ажыл. Чүгө дээс ону адырып, эпээрин, каяа, кандыг кезек турарын билген турары албан. Ол бүгүн дуржулгалыг эмчи сестралары Л. Иргит, Ж. Дамдын четчелеп белеткеп турар.

Ие-чаштын камгалал төвүндө чаш уруглар салбырында шупту эмчи сестраларынын эмчи стажы 5 чылдан эвээш эвес. Ол чүнү көргүзүп турарыл дээрге, ында ажыл чеже-даа берге болза, ачаа кижилерин бодунун мергежилинге бердинген херечилеп турары ол. Чаш уруглар эмчизи Алла Доржу чеже чаштарын тынын ап, эмнеп, аас-кежиктиг иелерге хулээтпез дээр. Неонатолог эмчи Яна Даваа бодунун быжыг билин көргүзүп, чаа-чаа эгелээшкенин өске эмчилерге дамчыдып берип чоруур өөрүнчүг.

А бо бүгү чымыштыг, харысалгалыг, буянын иш салбырын эргелекчииз Бамаа Салчаковна Салчаковна негелелдиг, шудургу ажылынын түннелден чоруп турар динизме, чаштыг турбас боор. Ычанга ие-чаштын кадык, нациянын келир үези дээш карак кызыл ажыдап чоруур ак халаттыг эмчилеривиске бо Чаа чылда чаа-чаа чединшкенин биле болуп, сонгалардан буянын чырык өшпейн хып турарын күзөдүм.

Айрада МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: Ие-чаштын камгалал төвүндө бөгүнгү амыдырал. Василий БАЛЧИН-ООЛДУН тырттырган чуруктары.

Тыва Республиканын Кызыл кожуунун девискээр сонгулда комиссиязынын кежигүннерин бадылаар дугайында

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫН ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕРНИН КЫЗЫЛ КОЖУУН ХУРАЛЫНЫН ШИИТПИРИ 2000 чылдың декабрь 27 №101 Каа-Хем суур

"Россия Федерациязынын хамаатыларынын сонгуур эргелеринин кол магадылалдарынын болган референдумга киржир эргелер дугайында" Федералдыг хоойлунун 23 чүүлүн 2, 5 пункттарына

болган "Чер-чер чагырга даргаларынын сонгууларын дугайында" Тыва Республиканын Хоойлунун 47 чүүлүгө үндөшпезин, Төлээлекчилерин Кызыл кожуун хуралынын шийтирлээни болза:

1. Кызыл кожуунун девискээр сонгулда комиссиязынын кежигүннерин дараазында составтыг кылдыр бадылаар:
1. Арган-оол Любовь Бырлаева — 1956 чылда турттугун, дээди эртемниг. Кожуунун бөредилге килдинин кижизилдиге ажылынын талазы-биле методизин, Кызыл кожуунун Каа-Хем суурда "Чагыс эп-сеткил" ("Единство") партиянын кежигүннерин хуралында депшиттирген;
2. Кашина Ирмагарт Федоровна — 1946 чылда турттугун, ортумак тускай эртемниг, пенсионер, Каа-Хем суурнун сонгуулар чурттап турар черинин айы-биле депшиткен;
3. Ооржак Лариса Бопуш-ооловна — 1955 чылда турттугун, дээди эртемниг, Чурттагы чоңуну социал хандырылганын комплекстиг төвүнүн эргелекчизи, коллективтен депшиттирген;
4. Өлчөйбөн Херел Александрович — 1966 чылда турттугун, дээди эртемниг, дириг амытаннар аарыларында удур станциянын начальниги, Кызыл Каа-Хем суурда дириг амытаннар аарыларында удур станциянын коллективинден депшиттирген;
5. Салчак Сергей Николаевич — 1942 чылда турттугун, дээди эртемниг, чоңу ажылга хаара тудар килдинин начальниги, Куш-ажыл болгаш социал хөгжүлдө эргелелин коллективинден депшиттирген;
6. Ховалыг Хөктүг-оол Шанмакович — 1943 чылда турттугун, дээди эртемниг, садыг болгаш коммерция талазы-биле директоруну оралакчысы, "Кызыл" куш фабриказынын коллективинден депшиттирген;
7. Шевырева Светлана Константиновна — 1953 чылда турттугун, ортумак тускай эртемниг, культура килдинин кожуунун организастыг методиктиг төвүнүн методизи, РКПП кежигүннерин хуралында депшиттирген;
8. Шавык Маалдыр Үрүлеевич — 1946 чылда турттугун, дээди эртемниг, "Хербис" акционер нинитилдин конкурс эзугаар эргелекчизи, чурттап турар черинин айы-биле хуралдан депшиттирген;
9. Шумов Андрей Семенович — 1957 чылда турттугун, ортумак тускай эртемниг, Каа-Хем суурнун чылыдылга четкизинин участок начальниги, сонгуучулар чурттап турар черинин айы-биле депшиткен;
10. Төлээлекчилер хуралынын бо шийтирин "Шын" болгаш "Тувинская правда" солуннарга парлар.

Төлээлекчилерин Кызыл кожуун хуралында даргазы С. СУГЕ-МААДЫР.

Кысказы-биле

ХООЧУННАРЫН МУРНУНДАН

Кожуунун сумаларында чаладып келген улуг назылдар Динизмаа Чооду (У.Шыла), Янчатмаа Долаат (Чодураа), Шокутмаа Мөңгө (Берт-Дар), Мандалмаа Ким (Самагалдай) олар-биле кожуун даргазы Б. С. Шырап ужуражып, амыдырал чуртталганын сонуграп айттырып, кожуунун төөгүзүндө чамдык сактышкын-

нарын чугалап бергеш, Чаа чылда байыр чедирген. Ужуражылга киржип келген улуг назылдарга тускай байыр чедирген бижикти, 500-500 рубльди байырлыг байдалга белек кылдыр тыппыс берген.

86 харлыг Янчатмаа угбай хоочуннарын мурундан кожуун чагырга черинге өөрүп четтиргенин илереткен.

УРУГЛАРГА БЕЛЕК

Чаа чыл будүүзүндө Самагалдайнын Култура бажынынын Кудерек аттыг спорт комплекзинге бичин чаштар, өөреникчилер, аныктар ойнап-хөгөп, чуңгулап дыштанзын дээш, он ийн чылдын дириг амытаннарын хевир-дүрүлдерин, Соок-Ирейни, Харжыгышты болгаш хар хоорайны даш чоңукчу-

лары Маалдыр, Тарас Монгуштар, Михаил Хертек, Байрага Содуна, Доктор-оол Чамзы, Юрий Ооржак, Сергей Байынды тургусуп берген. Хар, доштан буткен чуңгуга бичин чаштар, школа-чылар мага хандыр чуңгулап турар.

Дойынчы ДАМБА-ХУУРАК.

ОДААР ЧУУЛ ЧЕТЧИР

Сибирь регионнарында агаар-бойдустун сооп турары Тывага база салдарлыг бооп турар. Соок элэди дыштыг бергенинде Кызылдың болган Ак-Довурактыг чамдык чаагайжыды туттуган бажынынын да чылыгынын температурасы 18 градустан куду бооп турар. Ылчалза-даа республикада одаар чуул талазы-биле байдал Влади-востоктан кайчап-даа дээр

дээрин ТР-ниң транспорт, энергетика болгаш одаар чуул сайыды Николай Дап-зы чугалаан. Бо талазы-биле Чазак Баштыгынын бирги оралакчысы Василий Оюнга удурткан штаб республиканын кол-кол ресубликтерин контролыга ап турар деп, ол айткан.

Монгун-Тайгада улуг хар дүшкенинде Мугур-Аксы-биле харылаа үзүлгөн.

ХЕЙ-АДЫН КӨДҮРЕР ДИЗЕ...

2001 чылда республиканын эр кижилеринин хүнүп демделээр деп турар. Амдызында ол хүн тодартыпмаан-даа болза, бо талазы-биле организастыг ажыл эгелей берген. В.Кок-оол аттыг хөгжүмүн театрнын кол режиссеру Алексей Ооржактың "Эр кижинин үш моорейн"

деп эртин эрзин илердир саналы хой-хой кижилерин диктичезин ап турар. Тыва чаңылдары катан дигризер — режиссерун кол сорулгасы. Тыва эр кижилерин хей-адын көдүрүп, оларны каттыгытары дээр-ле үениг негелдиз-дир.

Игорь ДАМДАК.

Тыва Республиканын Дээди Хуралы (парламентизи) Седен Кудурукпаевич Хертеке оң олгу Вадим Седенович ХЕРТЕКТИН элекке мөчээни-биле ханы кажыдалды илердип тур.

ДЕРЗИИ ЧОРУК ТУРБАС-ДАА УЖУРЛУГ

Хоочун журналист Р. Т. Яндарааның "Дерзин чорук деп чүл?" деп мөзү-шынар талазы-биле амгы үениң байдалына дүүштүр көдүрүп бижээн чүүлүн номчуп танышкан, ук чүүлдү улам деткивишаан, бодумнун бодалдарыны кысказы-биле моон адаанга илередирин оралдажып көрөйн.

Дерзин-чорук, бүтпес үүл-гедиги бо-ла кыла каапкан болгулаар. Мээлиг, баштыг, угаан-сарылыдыг кижилер боттарыныс буруулуг бис... Хенертен херээжен кижинин чалынган ысы-сызы, халак-хилээ, уе-човууру, алгы-кышкызы, кожаларындан дуза дилээн үнү хана өтүр динналгаш, шип-шимээн барган. Кожалары ол коргунчуг, күзөөнни медээни диннап турза-даа, боттарынын амы-тынын бодаш, ол кээргенчиг херээженге кандыг-даа дуза кадып, өмөк-демек болуп шыдавааннар.

Арын-нүүрүн артынга катган араатаннар чорук "аза" хайыраан хайралыг чараш кысты дерзини-биле күштеп чазарлааштың, амы-тынынга чедип өлүрүп каан.

Херээжен кыс кижиге жемейин-даа шуугулап, ажынып хордап чорза, чымчак, уян, эки сеткилдиг. Херээженнерин, кыстарны

күштеп-күчүлөп, өлүрер, чидирер хамаанчок, кыс кижинин эргелелдиг чассыдынынга эстип, хайлы бер чазып, уярап, таалап чурттаар ужурул эвес бис бе? Кежик-чолдуг херээжен чоңууска "дон" баарларысты "эргизип", оларнын чылыг, чымчак куспаанга мага хандыр чылыгып, уйгу-дыжывыс ханмас чүе бе?

"Сарыг сугланган" шак бо үени ажылап алгаш, бистин аравыста чамдык кижилерин хоптак чоруу, дерзини дам барган. Мырыңай-ла "коммунизм" сөөлгү чадазынга чедир-ле бора бүдүн чуртталгалыг чоран кижилер ам бо хүннерде бодуун чоңу мөлчүп тургаш, бажын ажыр байыл, "балдыры дызаш" тений берип, дерзинилеп, кижилерин дарлаар, кудан-чоруктар көвүдөөн. Ол дугайында автор чөптүү-биле бижип турар. Ындыг

төлөп чок, дедир, дерзини кижилерни эки арааттар, саарлыкчылар, сайгарлыкчылар санынга кире берген суг тургулаары элентип. Оор-лаар, үптээр, бастыр, дорам-чылаар, кижиге тынынга чедер, күштээшкн, күчүлээшкн, хүртээшкн, дарлаашкн ол дээрге тергини дерзин үүлгедиг-дир.

Хуужудулга база-ла бо дерзинлерге ажык орукту айтып берген. Чуртталга бажынарын, күрүненин саваларын, албан черлеринин машина-техника аймаан хуужудуп алгылаан чамдык кижилер ийн караа көзүл-бестеп, "шыдалдылар" одуруунче кирип, улуг хырын-нары тосса-даа, карактары топтайн, улам дерзинилеп, бөдүүн кижилерни көөр хоон чок апарган. Авырал-дыг алдын хүннүг, өлчөйлиг бо өртемчеге кижиге амытан тыгып келген шагда дерзин чорук турбаан болгаш

кандыг-бир кижинин күжү-биле кошулу көвүдээнер бар, ол чорук көскээшкннер, хөректенишкннер тургулаар, дерзинлээшкнне чедирип келгени бо. Мен ынаалдыр билер мен. Бистин аравыста ол чорук харын эпчок байдалга-даа чедирзе хөннү, ол коргунчуг. Бора бүдүн, бөдүүн амыдыралдыг кижилер ужу-чөп дээш, шыныч чорукка дүүштүр чурттаар дээш оралдажыр. Кымыг кым базынды-рарыл? Кым-даа болза дерзинлерге дүжүп бериш-кин кылып сөгүрбейн, шы-даар хире-шаа-биле чурт-таар алаары чугаажок. "Ат болуру кулундан, кижиге болуру чажындан" деп, тыва улустун өөредилгиг өндүр үлгөр чугаазы бар болгай. Кандыг кижиге болуру кижини бодундан-на хамааржыр. Эки кижизилдигелдиг ажы-төлдериныс аравыста кайы хой. Олар ада-незинге-даа,

акы-дуңмаларында-даа, хан-төрөл чоңунга-даа четкестейн, ажылдап, чурттап, амыдыралдын делгем оруунче копка шөйүп чоруурлар. Канчаар-даа кижизидерге кижизитинмес "артык кижилер", "артык хырыннар" нинитилдин чулу бооп чоруурлары ол-дур. Ада-незини, акы-төлүнү, акы-дуңмаларынын, алган кадайынын, ашаанын амы-тынынга чедип каар ындыг коргунчуг таварылганы канчап черле дерзин чорук кылдыр санаас боор. Байыргылары, көөрөттөнери, аксы-сөзү ойда-кайда болуру, соок көрүш, хол-буду оорук-бош ышкаш текиленири, шашкыларыны — ол база дерзин чорукка хамааржыр-дыр. Халдашкыннар, хан-ныг үүлгедиглер, кижиге көөр-даа эвес, диннаар-даа эвес хөөн булганыр болушкун-нар кымга черле эки салдар-лыгыл чычаш?

Дерзин чоруктарын хой

кезин арагалашкындан үнүп турары маргыш чок. Арагалашкыннын уржундан хүн бүрүдө хан-чин, карак чажы, өлүм-чидим, аас-дыл удаа-дараа болулап турар.

Бистин Президентивис ындыг багай болушкун-нарын болдурбас дээш доктаамал шийтирлерин, чарлыкты ундуруп-ле турар. Ылчалза-даа чер-черлерде эрге-чагырга, хоойлудурум камгалаар, хой-ниити орган-нары амыдыралга ону тодартып боттандырбайн, чүгө саа-зын кырынга, ажыл-херекчи байдал-биле чорутпайн, дээш-тиг хемчеглер албайн тура-ры хараадаңчыг. Ычанга дерзин чоруктар-биле демиселди хүн бүрүдө нинти куженишкнн-биле чору-дарын үе негеп келген деп бодаар мен. Дерзин чорук кижилер аразында турбас-даа ужурулуг.

Бораш ОНДАР.

Сүт-Хол кожуун.

Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, индекс 667000
ТУРГУЗУКЧУЛАРЫ: Тыва Республиканын Чааза болгаш "Шын" солун редакциязынын коллектив
Кол редактор Светлана МОНГУШ.

РЕДАКЦИЯ КОЛЛЕГИЯЗЫ:

Кустуур Сат, Чимиснаа Монгуш, Урана Базыр-оол, Сергей Хертек, Таан-оол Хертек.

РЕДАКЦИЯНЫН ТЕЛЕФОННАРЫ:

Кол редактор — 3-43-34, кол редакторнун оралакчысы — 3-33-91, секретариат — 3-34-98.

Солун келбей барганда, дараазында телефоннарже долгаар: 3-14-94, 3-57-92.

КИДИСТЕР:

Нинитил-политиктиг килдес — 3-39-15;

Компьютер өрээли — 3-36-82;

Бухгалтерия — 3-41-16;

Солунун "Шын" солун редакциязынын компьютер төвүнө өрзөн болгаш чыксаатан. Неделяда үш катал үнер. Хемчээл 2 парламал ача.

Тираж 5343. Чагыс 3.

АГАР САНЫВЫС: № 0070381040000010000 АКБ ОАО Банк "Тувакредит", ИНН — 1701008465; корр сч 30101810600000000229 БИК 049304729.

Солун Россия Федерациязынын Парладал болгаш массалыг информация чепектеринин талазы-биле хоойлудуулазынын чорудулганын контрол болгаш бүртүктенини Тыва девискээр эргелелине бүртүктеткен.

Бүртүктеткен дугаары — Т-00007. ТР-ниң парладал болгаш информация куркомитетинин типографиязынга парлаан. (Кызыл, Штепкин-Кравченко, 1)

Солунда парлааттыган материалдарын авторларынын бодалдары редакциянын туружубиле дүүшлейн барып болур. Айыттыган саннары болгаш өске-даа фактылары, дыннадылары даш апартар боттары харылаар.

